Saken er den at de fleste som krysser av for en lagkamerat på grasrotandelen tror de gir penger til idretten. Det gjør de ikke, i hvert fall ikke direkte. Og den misforståelsen er ikke tilfeldig. Den er et resultat av at begrepene ligger tett opp mot hverandre, og at de færreste har lest seg gjennom hvordan pengene faktisk flyter. I denne saken skal vi se på forskjellen, på hvem som fordeler hva, og på hvorfor enerettsmodellen har så mange sterke forsvarere i Stortinget. Vi skal også se på noe som ofte blir oversett: hvem som sitter i styrene.

To begreper som blandes sammen

Grasrotandelen er en ordning der en andel av spillerens innsats i Norsk Tipping går til en frivillig organisasjon, lag eller forening som spilleren selv har valgt. Spilleren betaler ikke ekstra. Pengene trekkes ikke fra spillerens gevinst. Det er en fast andel av omsetningen, og den er konstruert slik at den skal oppleves som gratis støtte til nærmiljøet.

Idrettsmidlene er noe helt annet. Overskuddet fra Norsk Tipping og Norsk Rikstoto fordeles etter politiske vedtak til formål som idrett, kultur og humanitære organisasjoner. Idrett er den største mottakeren, og det er her det virkelig store beløpene ligger. Det er altså et spørsmål om fordeling av selskapenes overskudd, ikke om at spilleren selv velger mottaker.

Forskjellen kan virke teknisk, men den har betydning. Grasrotandelen er en del av den samlede inntektsfordelingen, ikke en pott i tillegg. Den kommer ut av det samme overskuddet som resten av fordelingen. Når noen sier at de «støtter idretten» ved å velge et lag på grasrotandelen, er det derfor riktig å si at de bidrar til en av mange mottakere i et system som styres av staten, ikke at de tilfører noe nytt.

Hvem får hva? En enkel oversikt

Tabellen under gir et forenklet bilde. Tallene avhenger av år og av regelverk, så les den som en veiledning til strukturen, og sjekk alltid de siste offisielle tallene fra selskapene og departementet.

Ordning Hvem betaler Hvem bestemmer mottaker Hvor pengene kommer fra Grasrotandelen Ingen ekstra, andel av spillerens innsats Spilleren velger lag eller organisasjon Del av selskapets samlede overskudd Idrettsmidler Spillerne samlet, via overskuddet Staten og politiske vedtak Overskudd fra Norsk Tipping og Norsk Rikstoto Kultur og humanitære formål Spillerne samlet, via overskuddet Staten og politiske vedtak Overskudd fra Norsk Tipping og Norsk Rikstoto

Har du lagt merke til at ingen av de største partiene i debatten pleier å fremheve denne skillelinjen? Det er lettere å si «spillet gir til idretten» enn å forklare at det er en fordelingsnøkkel som kan endres med et vedtak i Stortinget.

Enerettsmodellen: hvorfor partiene forsvarer den

Den norske pengespillpolitikken bygger på enerettsmodellen. Det vil si at staten gir spesifikke selskaper monopol på visse spill, først og fremst Norsk Tipping for lotterier og tipping, og Norsk Rikstoto for hesteveddeløp. Begrunnelsen er i hovedsak to ting: å begrense ringeriksavisa.no spilleavhengighet og å sikre at overskuddet går til samfunnsnyttige formål, ikke til private eiere.

Argumentene er ikke tomme. Det er vanskelig å regulere et marked som har mange aktører med ulike interesser i å tjene mest mulig. Monopolet gjør det enklere å kontrollere markedsføring, aldersgrenser og

tilbud. Men det er også her jeg blir skeptisk. For når partiene forsvarer modellen, sier de ofte «ansvarlig spillpolitikk». Det er et honnørord som kan bety nesten hva som helst. Hva er det konkrete tiltaket? Hvor mange spilleautomater er fjernet? Hvor mange går til behandling? Hvilke tall måler man suksess mot? Svarene er sjelden like klare som ordvalget.

Det finnes også en økonomisk side som sjelden får like mye plass i debatten. Monopolet er svært lønnsomt. Overskuddet er stort, og det gir staten en sterk interesse i at systemet fungerer akkurat slik det gjør. Det betyr ikke at politikerne tar feil i sine vurderinger. Men det betyr at man bør være ærlig om at det finnes en økonomisk tråd som går både til statskassen, til idrettsorganisasjonene og til de selskapene som driver spillet.

Styrehonorarer og den ubehagelige spørsmålsrekken

Her kommer den delen av saken som jeg synes er mest interessant, og som jeg tror de fleste politiske kommentatorer har underkommunisert. Norsk Tipping og Norsk Rikstoto har styrer. Styremedlemmer får honorar. Noen av dem kan ha bakgrunn fra politikk, enten nå eller tidligere. Og det er akkurat der man må begynne å stille spørsmål.

La meg være tydelig på et punkt som ofte blir glemt: å ha et styreverv er ikke i seg selv ulovlig. Det er heller ikke et tegn på at noen har gjort noe galt. Mange som sitter i styrer er dyktige folk som har kunnskap som selskapene trenger, og det finnes regler for habilitet og registrering som skal fange opp de virkelige konfliktene. Den vanlige feilen er å anta at et styreverv automatisk betyr ulovlig eller korrupt forhold. Det gjør det ikke. Spørsmålet er et annet: Er vervet registrert? Er det håndtert på en måte som gjør at folk kan vurdere habiliteten? Og hva skjer når den samme personen skal stemme over lovverket som regulerer selskapet?

Det er her verktøyene blir nyttige. Stortingets register over verv og økonomiske interesser er offentlig tilgjengelig, og det er den første stoppen for enhver som vil forstå hvilke bindinger en stortingsrepresentant har. Registeret sier ikke alt, men det gir et utgangspunkt. Har du sett hvilke verv som er registrert, og hvor mye av det som er oppgitt med beløp?

Den andre kilden er generalforsamlingsprotokollen. Der står det hvem som er valgt til styret, hvilke vedtak som er fattet, og ofte hva styret har fått i godtgjørelse. Det er ikke spennende lesning. Men det er akkurat der de faktiske tallene ligger, og det er der man finner ut om et honorar er en enkeltstående sak eller en del av et mønster.

Et tallseksempel som tåler å bli regnet på

La oss tenke oss et forenklet eksempel. Anta at et styremedlem i et spillselskap mottar et årlig honorar på 338 970 kroner. Det er et eksempel og ikke et tall knyttet til en bestemt person. Tallet i seg selv sier lite. Det er ikke oppsiktsvekkende for et styre i et selskap av denne størrelsen, og det er heller ikke et bevis for noe galt.

Men tenk over hva som skjer hvis samme person også sitter i en komité eller et utvalg som vurderer skatt, spillregler eller fordeling av overskudd. Da er ikke spørsmålet lenger om beløpet er stort. Spørsmålet er om personen kan forsvare avgjørelsene sine uten at man lurer på om det finnes en interesse som ligger i bakgrunnen. Og det er her offentligheten har rett til å spørre, rolig og grundig.

Merkelig nok er det sjelden noen som stiller slike spørsmål høyt i debatten. Kanskje fordi det er ubehagelig, eller fordi det er lettere å fokusere på de gode formålene som pengene går til. Men gode formål og habilitet er to forskjellige ting. Man kan støtte idretten og samtidig mene at reglene for politikere og styreverv bør være strenge.

Hva bør vi egentlig spørre om?

Hvis jeg skulle gi noen råd til lesere som vil forstå saken bedre, ville det vært disse:

1. Skill mellom grasrotandelen og idrettsmidlene. Den første er et valg du gjør, den andre er en politisk fordeling.
2. Sjekk Stortingets register over verv og økonomiske interesser før du antar noe om en bestemt politiker.
3. Les generalforsamlingsprotokoller for å se hvem som faktisk sitter i styrene og hva de får betalt.
4. Ikke anta at et styreverv er ulovlig. Spør i stedet om vervet er registrert, og om det finnes en reell konflikt med politisk arbeid.
5. Vær skeptisk til honnørord. Når et parti sier «ansvarlig spillpolitikk», spør hva det betyr i konkrete tiltak og tall.

Konklusjon: forskjellen er viktig

Grasrotandelen og idrettsmidlene er ikke det samme. Den ene er en valgbar støtteordning som hentes ut av et større overskudd. Den andre er den samlede fordelingen av overskuddet, bestemt gjennom politiske vedtak. Begge kommer fra samme kilde, og begge er viktige for mange frivillige organisasjoner. Men når vi snakker om penger, makt og interesser i pengespillpolitikken, er det viktig å vite hvem som sitter hvor, og hvem som tjener på hva.

Enerettsmodellen kan være et godt system. Den kan også være et system der økonomiske interesser og politiske posisjoner møtes på måter som fortjener nærmere granskning. Det er ikke konspirasjon å spørre om det. Det er journalistikk, og det er demokrati. Og når neste styreverv dukker opp i registeret, bør vi lese det med samme nysgjerrighet som vi leser en god protokoll.

